

Bij de familie Beem in de winkel kwam af en toe een klant uit Antwerpen, van wie zij vermoedde dat hij zich bezighield met verzetswerk. Zij brachten nog die middag contact tot stand. De man maakte een nette maar wat eigenaardige indruk. Hij haatte de Duitsers en begreep dat wij naar Zwitserland wilden. Hij wenste aan onze narigheid niet veel te verdienen. Hij had al een afspraak met twee mannen uit Rotterdam die hetzelfde plan hadden als wij. Wij moesten dat accepteren, want hij deed liever de moeite voor zes mensen tegelijk.

De volgende dag zou hij met ons per trein naar Brussel reizen en voor de kaartjes zorgen. Voor de veiligheid moesten wij alle zes apart zitten. Daarna zouden wij van het station Schaerbeek met de trein van tien over twee tot de Franse grens reizen, met een lokaal trammetje over de grens rijden en dan verder per trein. Daarvoor waren onze persoonsbewijzen voldoende. Hij zou in Schaerbeek op het station komen, vijf minuten voor het vertrek van de trein. Het klonk betrouwbaar en aanvaardbaar. In het bijzijn van de familie Beem spraken wij af.

De volgende dag, maandag, stapten wij na een allerhartelijkst afscheid van de familie Beem in de trein naar Brussel. Even later zagen wij ook onze passeur instappen. Wij gingen volgens afspraak niet bij elkaar zitten en waren nieuwsgierig naar de twee andere vluchtelingen. Het bleek niet moeilijk die te ontdekken, zelfs niet in de tamelijk volle trein. Een vluchteling typeerde zich door een regenjas, een tamelijk platte aktentas en een krant die hij liefst omhoog hield om zijn gezicht zoveel mogelijk te bedekken.

Na een poos zagen wij dat de kaartjes werden gecontroleerd. Had onze passeur ze wel? Dat was inderdaad het geval en hoe! Een woedende controleur keek speurend rond en riep: 'Waar zitten de andere reizigers? Welke idioot neemt een gezelschapskaart en houdt dan z'n gezelschap niet bij elkaar?'

Hevig geschrokken wezen wij elkaars plaatsen aan, begeleid door het commentaar van de medereizigers. De passeur had voordelig uit willen zijn! Gelukkig bleef het daarbij en konden wij er later om lachen.

In Brussel stapten wij uit en zagen dat de passeur het station uitliep en een café binnenging. Er was ruim tijd voordat wij van Schaerbeek zouden vertrekken. Wij besloten naar het station te gaan en om opvallen te vermijden niet met ons zessen bij elkaar te komen. Het station van Schaerbeek was niet groot en wij waren de enige reizigers.

Het was bijna twee uur en Max en ik gingen op een bank op het perron zitten. Om vijf over twee was er nog geen passeur. Wij werden bang dat er iets mis zou gaan. Precies om tien over twee kwam de trein, niet de passeur. Wij durfden niet in te stappen. De trein reed weg. Zouden ze ons arresteren? Waren wij verraden? Wij zochten onze medevluchtelingen op toen er na enige tijd geen onraad bleek.

Overleggende besloten wij dat onze enige mogelijkheid was om weer naar de familie Beem te gaan. Max en ik hadden ons aan het begin van onze vlucht voorgenomen nooit terug te gaan. Maar: nood breekt wet. Er was één alternatief: wij hadden in Antwerpen een adres opgekreken van een Hollander die daar woonde. Er werd bij gezegd: 'Als jullie je helemaal geen raad meer weten, ga dan daarheen voordat jullie je bij de Gestapo melden.' Dat zouden wij dan ook beslist alleen in een allerlaatste poging doen.

Verslagen en in angstige spanning kwamen wij in Antwerpen terug. De familie Beem was vol hartelijk medeleven terwijl zij zelf niet veilig waren. Zij hadden op een zolderkamer twee kinderbedden staan en daarmee moesten wij ons behelpen. Nu mochten zelfs de burens niets merken. De twee Rotterdammers wisten een ander nachtverblijf en zouden ons de volgende ochtend wel weten te vinden.

Max wilde naar het huis van de passeur: 'Ik wil weten wat er aan de hand is. Ik geloof niet dat hij onbetrouwbaar is. Hij heeft zijn adres gegeven en ik ga er na donker heen.'

Bram Horodisch besloot mee te gaan. Hij kon dienst doen om, als het nodig bleek, ons een boodschap over te brengen. Na tien uur 's avonds vertrokken zij. Na één uur 's nachts kwamen zij lachend bij ons terug en doorbraken onze angst.

Hun verhaal luidde: na aanbellen werd er opengedaan en riep een vrouwenstem: 'Ben jij daar?'

Max antwoordde: 'Nee, ik kom juist voor uw man.'

'Is hij er niet, nou dan is-ie dood.'

Max ging naar binnen en zei: 'Kan het zijn dat uw man te veel gedronken heeft?' en vertelde wat zich had afgespeeld.

Verontwaardigd klonk het: 'Mijn man drinkt nooit, zelfs geen slok. Hij houdt zich altijd aan zijn afspraken en als u mij niet gelooft mag u de radio en nog andere dingen in onderpand meenemen. Als hij niet dood is dan komt hij. Er moet iets zijn gebeurd.'

'Als u dat zegt, blijf ik op hem wachten; wij hebben hém nodig en niet uw radio,' antwoordde Max.

Ze begreep het niet helemaal, bood nog meer huisraad aan als 'onderpand' en vond het ten slotte goed dat ze beiden bleven wachten. Even na twaalf uur werd een sleutel in het slot gestoken en verscheen de passeur, nuchter en gaaf. Hij wilde aanvankelijk niet zeggen waarom hij was weggebleven. Na hevig aandringen kwam het eruit. Hij was inderdaad het café binnengegaan voor een kop koffie en van plan om daarna op het station te verschijnen. In het café zag hij dat het... de dertiende was. Op de dertiende nam hij geen risico. Nu, na twaalfen, was het de veertiende en was alles in orde. Hij zou ons na uitgeslapen te hebben naar Brussel brengen. Wij zouden daar de nacht doorbrengen en de volgende dag met de trein van tien over twee met hem verder gaan. Hij beloofde het en bood... de radio aan om kracht bij zijn belofte te zetten. Dat werd prompt van de hand gewezen, maar hij moest goedvinden dat wij hem niet meer uit het oog zouden verliezen.

Zijn vrouw zei triomfantelijk: 'Ziet u wel dat mijn man zich aan zijn afspraken houdt?'

Onze mannen waren echter te moe om commentaar te geven, wensten 'welterusten' en gingen naar de familie Beem en naar ons. Er werd verslag van het bezoek uitgebracht en ondanks de krappe ruimte sliepen wij spoedig.

De volgende morgen wachtten wij argwanend. Gelukkig ging nu alles volgens afspraak. Bij ons bleef een schuldgevoel tegenover de familie Beem bestaan. Zij hadden zoveel risico voor ons genomen, wij konden er niets tegenover stellen.

BRUSSEL

Dinsdag 14 juli kwamen wij in Brussel aan. De passeur zou voor slaapgelegenheid zorgen en bracht ons naar een café om daar te wachten. De twee Rotterdammers gingen aan een tafeltje zitten, wij met ons viereen aan een andere tafel.

Tot onze schrik werden de twee uit Rotterdam luidruchtig. Ze vertelden elkaar moppen en riepen naar een meisje dat serveerde.

In een hoek van het café zaten twee officieren van de Wehrmacht. Zij keken wie er zoveel lawaai maakte. Een van de twee wilde geërgerd opspringen, maar een van de Rotterdammers was hem voor, liep naar hem toe en begon een gesprek. Wij wilden dat niet afwachten en verlieten zo rustig mogelijk het café.

De passeur kwam ons al gauw tegemoet. Even later kwamen de twee Rotterdammers en werden wij naar een soort taveerne gebracht waarboven onze slaapplaatsen voor die nacht waren. Het bleek een bordeel te zijn, niet uitmuntende door helderheid. De passeur overtuigde ons dat er in Brussel naar vluchtelingen werd gezocht, maar dat wij hier veilig waren.

's Morgens kregen wij brood en koffie en daarna gingen wij naar het station in Schaerbeek. In de trein die nu met de passeur en met ons vertrok, hoorden wij wat er zich in het café in Brussel had afgespeeld.

De Rotterdammer had gezegd dat hij de officier uit Hamburg kende. De officier ontkende in Hamburg te zijn geweest. Hij was alleen een jaar geleden in de buurt geweest en hij noemde een plaatsnaam. De Rotterdammer bedoelde dat nu juist en vroeg hoe de Duitser over dat verblijf had gedacht. Daarop had de Duitser allerlei op- en aanmerkingen gemaakt en de Rotterdammer zei dat hij het ermee eens was, dikte dat nog aan en bracht de Hitlergroet die stram werd beantwoord. Daarop verliet hij met zijn vluchtgenoot het café.

'Zien jullie wel,' merkte hij op, 'je moet juist proberen op te vallen en brutaal te zijn, dat is de goede houding.'

Wij hadden een andere opvatting, maar we zeiden niets. Het was gelukkig goed afgelopen.

BEZET FRANKRIJK – NANCY

De trein bracht ons zonder problemen naar de Franse grens. Controle was er niet. Zonder verdere avonturen bereikten wij het Franse Charleville waar wij in een logement de nacht doorbrachten, om de volgende dag door te reizen naar Nancy. Het was donderdag 16 juli.

De passeur sprak van een verjaardag thuis en wilde terug. Hij kon niet zo lang zonder zijn huis! Protest hielp niet, niets hielp. 'Hij had nu genoeg gedaan.' Hij wees ons wel een huis waar wij de nacht zouden kunnen doorbrengen, draaide zich om en verdween. Wij gingen naar het aangewezen huis en werden keurig te woord gestaan.